

Prioritizing effective factors on improving the performance of border markets in Sistan and Baluchistan province with a hybrid approach

Sayyed Aligholi Rowshan¹, Arsalan Raeisi², Mahla Firoozjahanitighi³

1- Department of Management, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchistan, Zahedan, Iran

2- Department of Management, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchistan, Zahedan, Iran

3- Department of Management, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchistan, Zahedan, Iran

Article info	Abstract
Article type: Research Article	Roughly, a lot of time has passed since the establishment of border bazaars in Sistan and Baluchistan province, and still these bazaars, which were established with the aim of facilitating and improving the livelihood of the border dwellers, have not been able to make a significant impact on the lives and livelihood of the border dwellers. Therefore, the present research is very important and practical according to the subject and the goals it pursues. In this research, the effective factors on improving the performance of border bazaars in Sistan and Baluchistan province were identified and prioritized. In the current research, first with library studies and then with exploratory interviews, the effective factors on improving the performance of border markets in the form of 5 general categories (management factors, infrastructural factors, socio-cultural factors, political-security factors, economic factors and capital factors) were identified, and in the next part of the research, the identified factors were prioritized according to three criteria (effectiveness, efficiency, and time-consuming) using VIKOR-Fuzzy method. First, weights were assigned to the criteria with FAHP technique, and effectiveness and efficiency with a weight of 0.4 and time-consuming with a weight of 0.2 were placed in VIKOR software, and after a pairwise comparison between the factors, it was determined that the management and infrastructure factors as The first priorities are mentioned so that by paying special attention to this group of factors, the performance of the province's border markets can be improved.
Received: 2023/03/04	
Accepted: 2023/12/23	
pp: 96- 114	
Keywords: Border market, Fuzzy VIKOR, FAHP, Sistan and Baluchistan.	

Citation: Rowshan, S. A., Raeisi, A., & Firoozjahanitighi, M. (2025). Prioritizing effective factors on improving the performance of border markets in Sistan and Baluchistan province with a hybrid approach. *Journal of Urban Futurology*, 5(1), 96- 114.

© The Author(s).

Publisher: Islamic Azad University, Zahedan Branch.

DOI: <https://doi.org/10.82545/uf.2025.1025340>

Extended Abstract

Introduction

A study of the development situation in developing countries shows that development programs in these countries have not been implemented properly and that there are gross differences and inequalities in income, production, and levels of access to public services in different areas. Border regions and border impacts have been the focus of development research and economic, social, and ecological research in recent years. The economy of border areas can play a fundamental and important role in the advancement and progress of the economic development of border areas, improving people's living standards, reducing poverty, ensuring proper income distribution, creating more friendly relations and familiarity, and accelerating greater cooperation between border areas. Despite the establishment of border markets in various parts of Sistan and Baluchestan province, we continue to witness backwardness, economic and cultural poverty, and the precarious situation of the residents of these regions.

Methodology

This research is an applied research in terms of its purpose and an exploratory research in terms of its method. The statistical population in the aforementioned study is all experienced individuals, local employees, and managers of border markets in Sistan and Baluchestan province, of whom 6 were selected as samples using a non-random and intentional method. Two methods of library studies and interviews were used to collect data and information. In the next stage, quantitative techniques and multi-criteria decision-making methods were used to prioritize the factors affecting the improvement of the performance of border markets in Sistan and Baluchestan province. First, a paired comparative questionnaire was distributed among the sample members. Then, the results of quantitative calculations were presented. In the next stage of the research, two techniques, AHP and VIKOR, were used. First, by asking experts for their opinions, three criteria were identified for prioritization, and then the criteria were balanced using the AHP technique, and finally, the identified factors were prioritized using the VIKOR technique. These calculations have also been carried out using a fuzzy approach. The

hybrid approach used in fuzzy space is also a new approach in the simultaneous use of multi-criteria decision-making methods.

Results and discussion

To prioritize factors using the aforementioned techniques, a conclusion was reached by first seeking opinions from experts in the research community, so that prioritization could be done based on three criteria (time of completion or impact of the factor, degree of effectiveness of the factor, degree of efficiency of the factor). For this purpose, the fuzzy AHP technique was used to weight the criteria and the fuzzy VIKOR technique was used to prioritize. Based on the goal, effectiveness ranks first. The next rankings are given in order of cost. A decision is made based on the R, S, and Q values of the options, which are sorted in descending order. To make a decision, two conditions are examined, and based on these two conditions, three status arise, based on which a decision is made. "Condition 1: Acceptable advantage condition". "Condition 2: Acceptable stability condition in decision making". "Status 1: When the first condition is not met, a set of options are selected as the best options according to the following relationship". "Status 2: When only the second condition is not met, two options A(1) and A(2) are selected as the best options". "Status 3: If both conditions are met, the option with the lowest Q value will be selected as the best option". Therefore, the options of local managers, close supervision, and performance evaluation are chosen as the final options. In the overall prioritization of dimensions, the options of management factors, political-security factors, infrastructure factors, economic-capital factors, and cultural-social factors are selected as the final options.

Conclusion

Trade and commerce serve as the driving force for achieving sustainable economic growth in every society and country. Currently, in Iran and the province of Sistan and Baluchestan, where a large gap has been created between this province and the center in terms of access to opportunities and development indicators, reflecting numerous threats to sustainable national security, all existing border potentials in

this province must be utilized to dynamize and reduce this gap. Border markets are considered institutions whose optimal performance certainly provides the basis for mobility, income, and economic growth for border residents. National and regional planners established these bazaars in order to eliminate poverty and underdevelopment from the beautiful landscape of Sistan and Baluchestan province. Unfortunately, after many years, it is evident that the performance and results of these bazaars' activities have fallen far short of the goals set and expectations have not been met. A mixed method (qualitative and quantitative) as well as in-depth interviews with local market officials were chosen in accordance with the objectives of this research, which presented the results of this research as realistically and as accurately as possible. In the meantime, many factors were raised that were examined and analyzed in detail in this research, but in general, all factors were presented in five very important sections, which were: management factors, infrastructure factors, cultural-social factors, political-security factors, and economic-capital factors. Finally, with an important goal, the process of prioritizing factors was carried out, which we prioritized based on three criteria (effectiveness, efficiency, and time-consumingness) using the fuzzy VIKOR technique. The results of prioritization show that management factors and the correct management of border markets and the creation of basic infrastructure have priority

over other factors. This result also partially shows that the importance of the management dimension in the performance of markets is very important, and this is also consistent with all the interviews conducted. This result shows the importance of proper management of markets. Therefore, it is recommended to use skilled and experienced local managers to manage the border markets in Sistan and Baluchestan province more effectively and better. If we can manage the border markets of the province properly and employ local, experienced managers who are familiar with the culture and ethnicity of the region, many of these markets will be transformed from their current state and a proper transformation will be created.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان با رویکردی ترکیبی

سید علیقلی روشن^۱، ارسلان رئیسی^۲، مهلا فیروز جهان تیغی^۳

- ۱- گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران
 ۲- گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران
 ۳- گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
به‌طور تقریبی زمان زیادی از تأسیس بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان می‌گذرد و هنوز این بازارچه‌ها که با هدف تسهیل و بهبود معیشت مرزنشینان تأسیس شدند نتوانسته‌اند که تأثیر بسزایی بر زندگی و امرارمعاش مرزنشینان بگذارند؛ فلذا انجام پژوهش حاضر با توجه به موضوع و اهدافی که دنبال می‌کند بسیار بااهمیت و کاربردی است. در این تحقیق عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان شناسایی و اولویت‌بندی شدند. در پژوهش حاضر ابتدا با مطالعات کتابخانه‌ای و سپس با انجام مصاحبه‌های اکتشافی عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی در قالب ۵ دسته کلی (عوامل مدیریتی، عوامل زیرساختی، عوامل فرهنگی-اجتماعی، عوامل سیاسی-امنیتی و عوامل اقتصادی - سرمایه‌ای) شناسایی شدند و در قسمت بعدی تحقیق نیز عوامل شناسایی‌شده برحسب سه معیار (میزان اثربخشی، میزان کارایی و زمان‌بر بودن) به روش ویکورفازی اولویت‌بندی شدند. ابتدا به معیارها با تکنیک FAHP وزن اختصاص داده شد که اثربخشی و کارایی با وزن ۰,۴ و زمان‌بر بودن نیز با وزن ۰,۲ در نرم‌افزار ویکور قرار گرفتند و بعد از قیاس زوجی بین عوامل مشخص شد که عوامل مدیریتی و زیرساختی به‌عنوان اولویت‌های اول مطرح‌اند تا با توجه ویژه به این دسته از عوامل بتوان عملکرد بازارچه‌های مرزی استان را بهبود بخشید.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۳ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۲ صص: ۹۶-۱۱۴ واژگان کلیدی: بازارچه مرزی، ویکورفازی، FAHP، سیستان و بلوچستان.

استناد: روشن، سید علیقلی؛ رئیسی، ارسلان؛ و فیروز جهان تیغی، مهلا. (۱۴۰۴). اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان با رویکردی ترکیبی. فصلنامه آینده پژوهی شهری، ۵(۱)، ۹۶-۱۱۴.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان.

© نویسنده‌گان

DOI: <https://doi.org/10.82545/uf.2025.1025340>

مقدمه

بررسی وضعیت توسعه در کشورهای در حال توسعه نشان‌دهنده این موضوع است که برنامه‌های توسعه در این کشورها به‌درستی اجرا نگردیده و تفاوت‌ها و نابرابری‌های فاحشی در زمینه‌های درآمدی، تولیدی و سطوح برخورداری از خدمات عمومی در نواحی مختلف موجود است؛ و این عدم برابری‌ها به هر دلیلی ایجاد شوند رشد ناهمگون و نامتعادل میان نواحی مرکزی و مرزی را به دنبال دارند. مناطق مرزی در هر کشوری دارای ویژگی‌های خاصی بوده و به‌طور اساسی با مناطق داخلی و مرکز محور کشور تفاوت‌هایی دارند، یکی از مهم‌ترین این ویژگی‌ها فقر و محرومیت به دلیل دوری از مرکز برای این مناطق است؛ بنابراین توسعه مناطق روستایی مرزی مستلزم برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌های اقتصادی و تجاری هست که بتواند رشد اقتصادی برای این مناطق به ارمغان بیاورند. یکی از سیاست‌های اقتصادی مذکور در این مناطق احداث و راه‌اندازی بازارچه‌های مرزی برای برون‌رفت از این وضعیت بوده که با موفقیت زیادی در کشور مواجه نبوده است.

استان سیستان و بلوچستان که استانی مرزی و محروم می‌باشد مثال قابل‌لمسی برای بیانات ذکر شده است که بازارچه‌های مرزی احداث‌شده توفیقی در راستای محرومیت‌زدایی نداشته و به حالت رکودی در آمده است. مرزها از قدیم به‌عنوان یک فرصت و پتانسیل برای افراد و ساکنین مرزنشین جهت تعاملات تجاری و فرهنگی با کشورهای هم‌جوار بوده است. هم‌اکنون نیز در استان‌های مرزی کاملاً مشهود است که این روابط برقرار هستند. مناطق مرزی و تأثیرات مرزی در سالیان اخیر در ثقل و مرکز توجه تحقیقات توسعه‌ای و تحقیقات اقتصادی و اجتماعی و اکولوژیک قرار گرفته‌اند. این توجه و علاقه به محدوده‌های مرزی نشأت گرفته از این تصور است که محدوده‌های مرزی موجب یکسان شدن و سازگاری زیادی بین دو کشور هم‌جوار گردد.

در واقع مرزنشینان بسیاری از نیازهای خود را از طریق معاملات و مبادلات مرزی تأمین می‌کنند و این امر در کشورهای در حال توسعه بیشتر نمایان گشته است. همچنین شایان ذکر است که مبادلات بین کشورها از این طریق انجام‌شده و این مبادلات مرزی علی‌رغم اینکه غیررسمی شمرده می‌شوند اما یکی از ارکان بسیار مهم در خصوص مبادلات بین دو کشور تلقی می‌شوند و زندگی ساکنان نقاط مرزی را بهبود می‌بخشند. می‌توان گفت که نتیجه توسعه و رشد این مبادلات در مناطق مرزی عبارت‌اند از: توسعه همکاری‌های متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای مرزی محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و بالاخره بهبود امنیت در این مناطق و بهبود زیرساخت‌ها و خدمات مورد نیاز منطقه.

در کل اقتصاد محدوده‌های مرزی می‌تواند نقشی زیربنایی و مهم در ترقی و پیشرفت توسعه‌ی اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر، تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی داشته باشد. ویژگی‌های خاصی همچون پراکندگی منابع آب‌وخاک، پراکندگی منابع طبیعی و سکونتگاه‌ها کشور ایران را به موقعیتی بدل نموده که نیازهای خود را از راه توسعه روستایی و مناطق مرزی محروم برطرف سازد. در واقع می‌توان ادعا کرد که توسعه همان کوشش و تلاش عاقلانه و هوشمندانه به‌منظور ارتقای سطح کیفی زندگی مردم است. همچنین تعاملات مردمان مرزی با مرزنشینان کشور همسایه تأثیرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی خاص و ویژه‌ای را مرقوم خواهد نمود. توسعه مناطق مرزی تحت تأثیر عوامل زیادی از جمله عدم ثبات جمعیتی مناطق مرزی و مرکزی، سامان‌دهی تعاملات بین مرزنشینان دو کشور، نبود تعادل‌های منطقه‌ای و فضایی بین مناطق مرزی و مرکزی قرار دارد. به‌نحوی که مکان‌های جمعیتی حاشیه محدوده‌ها و مناطق مرزی را در امور اقتصادی- اجتماعی و ملی منزوی کرده است. در عصر حاضر دولت‌ها به دلایل زیادی دست به همکاری‌های نوین و متقابل در مناطق مرزنشین زده‌اند تا بلکه بتوانند در سالم‌سازی این مناطق نقشی داشته و فضای سالمی در این مناطق ایجاد کنند. از جمله این دلایل می‌توان به نابرابری‌ها و قاچاق کالا و شبکه تجارت غیررسمی در این مناطق اشاره کرد. تعاملات و روابط مناطق مرزی بین مرزنشینان دو کشور از طریق مبادلات تجاری مرزی تقویت می‌شوند، در واقع این شاخص مهم است که به مرزنشینان دو کشور اجازه می‌دهد تا همگی از فرصت‌های شغلی ایجادشده نهایت استفاده را ببرند و به امرار معاش بپردازند و برای مناطق مرزی کشور خود مزیت‌هایی را ایجاد کنند.

یکی از ویژگی‌های بسیار مهم و اصلی مناطق مرزی که یک ویژگی جغرافیایی طبیعی است و تمام ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های مثبت این مناطق را تحت‌الشعاع قرار داده است دور بودن از مرکز می‌باشد در واقع این دوری از مرکز پیامدهای نامطلوبی را به دنبال داشته که از جمله می‌توان به محرومیت شدید و حاشیه‌ای بودن این مناطق و مطرح نبودن در برنامه‌های توسعه‌ای ملی اشاره کرد؛

و بازارچه‌های مرزی نیز به همین منظور ایجاد شدند تا همین محدودیت‌ها و تنگناهای دوطرف مرز را تا حدودی برطرف کرده و در جهت توسعه این مناطق، عدالت اجتماعی و اقتصادی و ایجاد تعاملات اقتصادی و به‌صرفه بین مرزنشینان دو کشور قدمی بردارند.

ایجاد رونق اقتصادی، بالا بردن ضریب امنیتی مرزهای کشور، شکوفایی استعدادهای محلی و ایجاد اشتغال از اهداف تأسیس بازارچه‌ها هستند. این بازارچه‌ها می‌تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات رسمی، گسترش همکاری‌ها، توسعه بازارهای بین منطقه‌ای، تثبیت قیمت‌ها، جهت‌دهی سودهای تجاری، افزایش اشتغال و رفاه برای جامعه مرزنشین از اهداف تأسیس بازارچه‌های مرزی هستند. بازارچه‌های مرزی یکی از راه‌های ایجاد ارتباطات سالم و مستمر تجاری بین مردم دو کشور هم‌مرز می‌باشد که به‌منظور استفاده از پتانسیل‌های مناطق مرزی و مقابله با محرومیت‌ها و کاستی‌های موجود در این مناطق ایجاد شده‌اند. همکاری و هم‌دلی مردم دو طرف مرز از طریق تشریک در منابع و استفاده از فرصت‌های تجاری از طریق بازارچه‌های مرزی بیشتر و بیشتر شده و خصوصاً در کشورهای درحال توسعه و جهان سوم مرزنشینان که خاصیت محرومیت جزئی جدایی‌ناپذیر از وجودشان است مقدار قابل توجهی از نیازهایشان را از طریق مرز تأمین می‌کنند و گرچه این مبادلات ممکن است جنبه غیررسمی داشته باشند اما در زندگی اقتصادی مرزنشینان تأثیری مهم دارند و نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت.

بنابراین معین و روشن است که دیگر مرزها تنها یک عامل دفاعی نیستند و دارای ابعاد سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ... هستند و این به‌تنهایی دلیل بسیار بزرگ و مهمی برای توجه بیش‌ازپیش به این مقوله است. در استان سیستان و بلوچستان که در جنوب شرق کشور ایران واقع است و بیشترین مساحت مرزی را دارا می‌باشد توجه زیادی در این زمینه را داشته و دارد؛ و با وجود ایجاد بازارچه‌های مرزی در نقاط مختلف استان همچنان شاهد عقب‌ماندگی، فقر اقتصادی و فقر فرهنگی و وضعیت نابسامان ساکنین این مناطق هستیم. در این پژوهش نیز که به دلیل مشکلات عدیده‌ای که ساکنین این مناطق دارند به شناسایی عواملی که بر بهبود عملکرد بازارچه‌ها جهت رفع این مشکلات مؤثر است می‌پردازد و آن‌ها را به ترتیب اهمیت بیان می‌کند. در واقع مسئله اصلی که ذهن محقق را در رابطه با این موضوع واداشته و ایجاب کرده تا محقق به این مسئله بپردازد این است که با وجود بازارچه‌های مرزی باز هم مسائل و مشکلاتی از قبیل قاچاق سوخت، ناامنی در مناطق مرزی و بیکاری مفرط جوانان و نیروی کار این مناطق و تنگدستی و فقر فرهنگی از مهم‌ترین مشکلات ساکنین آن مناطق هستند.

بنابراین سؤالات اصلی تحقیق حاضر عبارت‌اند از:

- ۱- عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان کدام‌اند؟
- ۲- اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان چگونه است؟

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

در سال ۱۳۸۱ در دانشگاه تربیت مدرس تهران پایان‌نامه‌ای با موضوع بازتاب فضایی تحول کارکرد مرز نمونه موردی: مرز جلفا توسط رحیمی و به راهنمایی حافظ انجام شد که نتایج حاصل از آن به این صورت است که باز شدن مرز جلفا سبب توسعه راه‌های ارتباطی و شبکه حمل‌ونقل، تحول در ساختار سیاسی فضا، گسترش ساختارهای اقتصادی و بهبود در وضعیت امنیتی و مرزبانی جلفا شده است و از سوی دیگر بازگشایی مرز تأثیر چشمگیری در جهت مهاجرت به این شهر و افزایش خدمات‌رسانی به آن را دارد.

در سال ۱۳۸۳ در دانشگاه شهید بهشتی با موضوع نقش بازارچه‌های مرزی در تثبیت جمعیت و توسعه روستایی مطالعه موردی: بازارچه مرزی باج‌گیران شهرستان قوچان و توسط آقای علی‌اکبر فخر فاطمی انجام شد که در این تحقیق نقش بازارچه‌های مرزی در کاهش مهاجرت، ایجاد اشتغال و خروج منطقه از انزوای جغرافیایی در این منطقه را موردبررسی قرار داد.

در سال ۱۳۸۴ در دانشگاه تربیت مدرس تهران پایان‌نامه‌ای با موضوع نقش تحول کارکرد مرز بر فضای جغرافیایی نمونه موردی: بخش باج‌گیران در مرز ایران و ترکمنستان توسط علی محمدپور انجام شد که توجه آن بیشتر بر روی کارکرد مرز بود و تغییر کاربرد مرز از حالت امنیتی به تجاری همراه با تأسیس بازارچه‌های مرزی مشترک در این منطقه و تغییرات جغرافیایی در زمینه حمل‌ونقل،

ارتباطات، فعال شدن تعداد زیادی از نمایندگی ادارات و سازمان‌های دولتی و غیردولتی که این تغییرات نتایج مثبتی داشت و در نمای شهر نسبت به گذشته تغییرات محسوس‌تری ایجاد کرد.

در سال ۱۳۸۷ در دانشگاه تهران با استفاده از روش میدانی پایان‌نامه‌ای با موضوع بررسی جایگاه بازارچه‌های مشترک مرزی در وضعیت رفاهی مرزنشینان نمونه موردی مطالعه: بازارچه‌های مرزی سردشت و پیرانشهر توسط اسماعیل‌زاده و راهنمایی سعیدی انجام شد که در آن نقش بازارچه‌های مرزی در میزان رفاه مرزنشینان پرداخته است. این پژوهش تا اندازه قابل‌قبولی نقش بازارچه‌های مرزی را بر متغیرهایی مانند اشتغال، تغذیه، بهداشت، درآمد و رفاه افراد و همچنین تأثیر بازارچه‌ها بر حجم اقتصاد غیررسمی و مهاجرت مرزنشینان را بررسی نموده است.

در سال ۱۳۸۹ در دانشگاه فردوسی مشهد پایان‌نامه‌ای با موضوع تحلیل بازتاب‌های سیاسی و فضایی بازارچه‌های مرزی نمونه موردی: بازارچه‌های مرزی اعماق مریوان توسط صبا مهدی‌زاد با راهنمایی دکتر سید هادی زرقانی انجام شد که نتایج حاصل بیان می‌کند این بازارچه توانسته اثرات اقتصادی و سیاسی مثبت همانند افزایش اشتغال، کاهش قاچاق، افزایش همکاری مناطق کردنشین و گسترش زیرساخت‌ها را همراه داشته باشد.

در سال ۱۳۹۵ محمدی یگانه و همکاران پژوهشی با کمک روش توصیفی تحلیلی در پی بررسی اثرات بازارچه‌های مرزی مهران در توسعه نواحی روستایی اطراف منطقه بودند نتایج حاصله حاکی از آن بود که بین ایجاد بازارچه و اثرات اقتصادی آن می‌توان به افزایش اشتغال، کاهش فقر، کاهش تمایل به مهاجرت رابطه معناداری وجود دارد.

در سال ۱۳۹۶ موسوی در پژوهشی به بررسی نقش بازارچه‌های مرزی تمرچین شهرستان پیرانشهر در استان آذربایجان غربی با کمک روش توصیفی-تحلیلی پرداخته است جامعه آماری بازرگانان پيله واران و سایر دست‌اندرکاران بازارچه‌های مرزی است نتایج نشان می‌دهد فعالیت بازارچه‌ها توانسته نقش بسیار زیادی در افزایش اشتغال، افزایش درآمد، بهداشت، تغذیه، تهیه نیازهای زندگی مرزنشینان، مسکن و محیط زیستی منطقه ایجاد نماید و همچنین از نظر اقتصادی نیز امنیت ایجاد شود.

در سال ۱۳۹۶ میرزایی و عبه در تحقیقی به بررسی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر کیفیت زندگی روستاییان مرزنشین شهرستان مریوان داشته‌اند برای بررسی مفهوم کیفیت زندگی از بعد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روانی با متغیرهای آن بررسی کرده است روش پژوهش ترکیبی تلفیقی از روش‌های کمی و کیفی تحقیقات نشان می‌دهد کیفیت زندگی با مولفه‌های مختلف آن مانند مسکن، درآمد، تعاملات و گرایش‌های فرهنگی سنجیده می‌شود بازارچه تأثیرات مثبت و منفی بسیاری بر کیفیت زندگی مرزنشینان می‌گذراند و همچنین مصاحبه‌ها حاکی از وجود شرایط نابرابر است که در آن فقط گروه‌های خاصی از مرزنشینان به‌ویژه شهرنشینان و تاجران و صاحبان بار سود می‌برند در نتیجه باید تا حد امکان شرایط مشارکت روستاییان و مرزنشینان در فعالیت بازارچه‌ها را فراهم نمود.

میرلطفی و همکارانش تحقیقی انجام دادند که در آن به مطالعه شعاع اثرگذاری بازارچه مرزی در حیطه اقتصادی بر روستاهای منطقه سیستان پرداختند. آن‌ها که در این پژوهش اهداف کاربردی را دنبال می‌کردند به این نتیجه رسیدند که بین فاصله روستاها و بازارچه رابطه معنادار و معکوسی غالب است. همچنین در نتایج پژوهش خود بیان داشتند که بازارچه میلک در زمینه جذب نیروی انسانی یا همان کارگر در سطح محلی می‌باشد.

در سال ۲۰۱۰ بیسی و همکاران در اروپای مدرن به دنبال تأثیر همکاری‌های مرزی بر توسعه مناطق روستایی این مطالعه را انجام دادند. در واقع این تحقیق به دنبال تغییر و تحولات نقاط مرزی در اروپا بود که در نتایج حاصله عنوان شد که اولاً توجه به مناطق مرزی و کیفیت زندگی در این نواحی است که آینده آن را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد دوماً توسعه در این مناطق از راه گفتمان و اعتمادسازی با همسایگان ممکن است و سوماً ارتباط مشترک در مرزها یک ویژگی بارز در این مناطق می‌باشد که تغییر در این مناطق را به وجود می‌آورد.

در سال ۲۰۱۶ اف‌تی‌سی‌ای پژوهشی در ارتباط با بازارچه‌های مرزی انجام داد و مسائلی از قبیل افزایش معاملات قانونی، گسترش نظارت بر عملکرد، توسعه زیرساخت‌ها و جذب سرمایه‌های خارجی جهت رونق کسب‌وکار را از معلول‌های عملکرد مثبت بازارچه‌های مرزی مطرح نمود. قابل‌ذکر است این تحقیق تحت عنوان بازارچه‌های مرزی، دسترسی به مرز انجام گرفته است.

در سال ۲۰۱۸ ستورو در تحقیق خود بازارهای جدیدالتأسیس را بررسی کرد و نتایج پژوهش خود را به این سان تشریح نمود که بازارهای مرزی در کاهش فساد مالی و تثبیت مناطق مرزی در احیای اقتصادی نقش بسزایی دارند و تأثیرات مثبتی بر شاخص های اقتصادی می گذارند.

در سال ۲۰۲۰ رونگ مرزهای آسیای شرقی را بررسی کرد و در نتایج پژوهش خود بیان داشتند که مناطق مرزی با فاصله بیشتری از همدیگر واقع شده اند و ارتباطات اجتماعی و کارآمدتری در عرصه اقتصاد باهم دارند. همچنین بیان دارند که مناطق مرزی به دلیل برخورداری از منابع مالی تولید صنعتی که مکمل هم هستند می توانند از تجارت بین الملل استفاده و بهره لازم را ببرند. برخی از مناطق مرزی همسایه حتی می توانند موانع مربوط به مرز خود را به صورت خودخواسته کاهش دهند یا از بین ببرند و یک جامعه اقتصادی واحد را به وجود آورند تا بتوانند به اقتصاد خارج از مقیاس دست یابند.

تعاریف برخی از مبانی نظری در جدول ۱ بیان شده است:

جدول ۱- بخشی از تعاریف نظری

ردیف	عنوان	تعریف
۱	مرز	به خط فاصل و جداکننده حدود حکومتی، جغرافیایی، سیاسی دو کشور از نظر محدوده قلمرو زمینی، دریایی، هوایی و زیرزمینی مرز گفته می شود و شاخصی مهم برای تشخیص حدود یک کشور از کشور همسایه است
۲	سرحد	سرحد در قدیم به منطقه و محدوده تماس بین دو قدرت مستقل و سیاسی که اجتماع و استقلال داشتند اطلاق می شد. مجتهد زاده عنوان می کند که هر سرحدی نشانگر دو نهایت است ابتدا شاخص حد و حدود بیرونی قدرت و نفوذ حکومت و در مرحله دوم نشانه لبه های فشار سیاسی یک قدرت مستقل در برابر بیگانگان است. (مجتهد زاده، ۱۳۸۰: ۳۵)
۳	تفاوت بین مرز و سرحد	از نظر کریستف نظریه پرداز در سال ۱۹۹۵ سرحد به معنا حد جلویی، حد انتهایی و یا نوک تیز معرفی می شود اما مرز به حدود و محدوده سرزمین ها اطلاق می شود. مرز، خط مشخص کردن جدایی (دو کشور) است درحالی که سرحد منطقه برخورد (دو قدرت) می باشد.

بازارچه مرزی

بازارچه مرزی محوطه ای است محصور، واقع در نقطه صفر مرزی که اهالی دو طرف مرز می توانند تولیدات و محصولات کشور خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات برای دادوستد در این بازارچه ها عرضه نماید.

بازارچه های مرزی فعال در کشور بر دو نوع است: نوع اول بازارچه هایی است که بر اساس مجوز وزارت بازرگانی تشکیل شده اند، مانند بازارچه های کردستان، کرمانشاه، سیستان و بلوچستان و ... که عموماً در مناطق محروم مرزی به منظور محرومیت زدایی، ایجاد اشتغال و درآمد برای اهالی تأسیس می گردند. درمجموع ۲۸ بازارچه از این نوع در کشور وجود دارد و فعال می باشد. نوع دوم بازارچه هایی هستند که مجوز ایجاد آن ها بر اساس مصالح ملی و تشخیص شورای امنیت ملی صادر می شود. این گونه بازارچه ها غالباً با نظر شورای مذکور در مکان و زمان معین ایجاد و منحل می شوند و تعداد آن ها نامشخص است. بازارچه های مرزی تحت سرپرستی استانداری ها و بر اساس مقررات صادرات و واردات فعالیت می کنند و نحوه اداره هر بازارچه خاص همان بازارچه می باشد. (گزارش های اقتصادی ۱۳۸۷).

مواد و روش پژوهش

این تحقیق از لحاظ هدفی که دارد یک تحقیق کاربردی است و از لحاظ روش نیز یک تحقیق اکتشافی می باشد. جامعه آماری در پژوهش مذکور تمامی افراد باتجربه و کارمندان بومی و مدیران بازارچه های مرزی استان سیستان و بلوچستان می باشند (فی المجموع تعداد ۲۶ نفر مطابق با آمار سامانه پاکنا سازمان و مدیریت استان در این بازارچه ها مشغول به خدمت رسانی هستند) که تعداد ۶ نفر از آنان با روشی غیرتصادفی و تعمودی به عنوان نمونه انتخاب شدند. نمونه گیری در این تحقیق به صورت غیر تصادفی و تعمودی انجام شده است. فرایند انتخاب نمونه به سابقه کار کارکنان، پست سازمانی، میزان حضور و سکونت فرد در مناطق مرزی و همچنین تمایل وی برای همکاری در این تحقیق بستگی داشته است. درواقع در این تحقیق از هر بازارچه یک نفر در نمونه

مورد مطالعه قرار گرفت تا نتایج به دست آمده قابلیت تعمیم به تمام بازارچه‌های سطح استان را داشته باشد. برای جمع‌آوری داده و اطلاعات در این تحقیق از چند طریق بهره گرفته شد که در این قسمت به آن‌ها اشاره می‌کنیم؛ در بخش اول این پژوهش که مبتنی بر شناسایی عوامل است به دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه متوصل شدیم. مطالعات کتابخانه‌ای حول محور موضوع با بررسی مقالات و کتب مربوطه انجام گرفت و برخی عوامل در قالب چهار دسته کلی حاصل این مرحله از مطالعه بود همچنین شایان ذکر است که در گام بعدی جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش مصاحبه عوامل دیگری شناسایی شدند و یک دسته دیگر به دسته‌های کلی پژوهش افزوده و مدل مفهومی تحقیق را کامل کرد. در مرحله بعد نیز که به منظور اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان انجام شد وارد تکنیک‌های کمی و روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره شدیم. بدین منظور ابتدا از ابزار پرسشنامه قیاسی زوجی طراحی و بین اعضای نمونه توزیع شد. سپس نتایج حاصل از محاسبات کمی ارائه شد. در مرحله بعدی تحقیق که تجزیه و تحلیل داده‌ها، به منظور اولویت‌بندی با رویکردی ترکیبی و هیبریدی انجام شد از دو تکنیک AHP و ویکور استفاده شد. به این منظور ابتدا با نظرخواهی از خبرگان سه معیار برای انجام اولویت‌بندی شناسایی شدند و بعد از آن با تکنیک AHP معیارها را موزون کرده و نهایتاً با استفاده از تکنیک ویکور به اولویت‌بندی عوامل شناسایی شده می‌پردازیم. این محاسبات نیز با رویکرد فازی انجام شده است. رویکرد هیبریدی استفاده شده در فضای فازی نیز رویکردی نوین در استفاده هم‌زمان از چند روش از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره است؛ به صورتی که خروجی نهایی یک روش به عنوان ورودی روش دیگر استفاده شود که در این تحقیق نیز خروجی روش FAHP به عنوان ورودی روش ویکور فازی استفاده و نتایج به دست آمد که یک استفاده مناسب از این رویکرد در این تحقیق صورت گرفت.

جدول ۲- عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان

بعد	شاخص	منبع
عوامل زیرساختی (ساختاری)-مدیریتی	تقویت آن تن‌دهی موبایل	میرمراذھی (۱۴۰۱) مصاحبه
	اماکن مناسب اقامتی	میرمراذھی (۱۴۰۱) مصاحبه
	اماکن مناسب غذاخوری	رئیس (۱۴۰۱) مصاحبه
	اماکن بهداشتی مناسب	میر (۱۴۰۱) مصاحبه
	توسعه فیزیکی بازارچه	سعدی محمدی ۱۴۰۱
	راه‌های مناسب مواصلاتی	طالبی و همکاران، ۱۳۹۴
	سهولت رفت‌وآمد از بازارچه‌ها به مناطق مسکونی	هامون نورد (۱۴۰۱) مصاحبه
	انبارهای استاندارد و مناسب	میرمراذھی (۱۴۰۱) مصاحبه
	وجود پارکینگ‌های ایمن و مناسب	میر (۱۴۰۱) مصاحبه
	ریسک‌پذیری مسئولین	سعدی محمدی ۱۴۰۱
	انتخاب مدیران شایسته و بومی	میر (۱۴۰۱) مصاحبه
	نظارت دقیق بر عملکرد بازارچه‌های مرزی	میرزایی و عبدهزاده، ۱۳۹۷
	ارزیابی عملکرد مقطعی بازارچه‌های مرزی توسط نهادهای ذی‌ربط	رئیس (۱۴۰۱) مصاحبه
	شفافیت در نحوه عملکرد و واگذاری غرفه‌های بازارچه‌ها	رئیس (۱۴۰۱) مصاحبه
عوامل فرهنگی-اجتماعی	الکترونیکی کردن بازارچه‌ها و ایجاد سامانه‌ها برای معاملات بزرگ از طریق الکترونیکی و پرداخت‌های آنلاین (ارزدیجیتال)	هامون نورد (۱۴۰۱) مصاحبه
	وجود تعاونی‌های مردمی تجاری	محمدی، ۱۴۰۰
	آموزش و باسوادتر کردن مردم محلی و مرزنشین	ارباب (۱۴۰۱) مصاحبه
	توزیع برابر منافع	سعدی محمدی، ۱۴۰۱
	تقویت روحیه مشارکتی مردم محلی	دهواری (۱۴۰۱) مصاحبه
	زدودن فقر از جبین روستاهای مرزی	سرگزی (۱۴۰۱) مصاحبه
	آشنایی روستاییان با قوانین تجارت در بازارچه	رئیس (۱۴۰۱) مصاحبه
	تقویت روابط و تعاملات فرهنگی با همسایگان	میر (۱۴۰۱) مصاحبه
	استفاده از مردم بومی برای اداره امور و نه فقط کارگری	سعدی محمدی، ۱۴۰۱
	کاهش مهاجرت مرزنشینان	ابراهیمی و احمدوند، ۱۳۹۸
	اشتغال‌زایی بازارچه برای زنان	رئیس (۱۴۰۱) مصاحبه

منبع	شاخص	بعد
ستور، ۲۰۱۸	ثبات سیاسی در کشورهای هم‌جوار	عوامل سیاسی (قانونی)-امنیتی
میرمراذهی (۱۴۰۱) مصاحبه	کاهش دید نظامی و امنیتی خشک حاکم در منطقه بازارچه	
احمدی و همکاران، ۱۳۹۸	کاهش قاچاق از راه مرزهای استان	
سعدی محمدی، ۱۴۰۱	عدم وجود سیاست محدودیت برای واردات و صادرات	
محمدی، ۱۴۰۰	تأثیرات امنیتی فرامنطقه‌ای بازارچه	
میر (۱۴۰۱) مصاحبه	ایجاد امنیت معقول در محل بازارچه توسط نیروهای بسیج محلی	
هامون نورد (۱۴۰۱) مصاحبه	برخورد مناسب و محترمانه نیروهای امنیتی با مردم مرزنشین در محل بازارچه‌ها	
ارباب (۱۴۰۱) مصاحبه	بیمه کردن انبارها و غرفه‌های بازارچه مرزی	
سعدی محمدی، ۱۴۰۱	بهبود درآمد از طریق بازارچه نسبت به سایر راه‌های درآمد در روستاهای مرزی	عوامل اقتصادی - سرمایه‌ای
آگنس، ۲۰۱۱	صدور کالاهای تولیدی روستاییان مرزنشین	
سرگز (۱۴۰۱) مصاحبه	راه‌اندازی صنایع کوچک در مناطق بازارچه مرزی	
رئیی (۱۴۰۱) مصاحبه	راه‌اندازی خرده‌فروشی در بازارچه‌های مرزی برای رانندگان و کارگران مشغول	
محمدی، ۱۴۰۰	اعطای تسهیلات کم‌بهره به مرزنشینان	
ارباب (۱۴۰۱) مصاحبه	عدم لزوم سرمایه بالا برای فعالیت در بازارچه مرزی	
سعدی محمدی، ۱۴۰۱	رویکرد صادراتی بیشتر به بازارچه‌های مرزی	
میر (۱۴۰۱) مصاحبه	تغییر در قیمت کالاهای مصرفی مرزنشینان در بازارچه مرزی	
هامون نورد (۱۴۰۱) مصاحبه	اختصاص بودجه بر اساس عملکرد بازارچه‌ها	

محدوده مورد مطالعه

بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان

استان سیستان و بلوچستان در حال حاضر هفت بازارچه فعال مرزی دارد که پنج بازارچه آن در مرز مشترک با پاکستان است و شامل میرجاوه در زاهدان، پیشین در سرباز، کوهک و جالق در سراوان، ریمدان در چابهار می‌باشد. همچنین دو بازارچه مرزی در مرز مشترک با افغانستان (میلک و گمشاد در زابل) دارد. این هفت بازارچه مرزی نقش به سزایی در مبادلات بازرگانی با کشورهای همسایه دارند.

استان سیستان و بلوچستان دارای بالاترین تعداد بازارچه‌های فعال در میان استان‌های مرزی کشور است.

- **بازارچه مرزی میرجاوه:** بازارچه مرزی میرجاوه در ۱۵ کیلومتری بخش میرجاوه قرار دارد و در آن سوی مرز با شهرک تفتان پاکستان هم مرز است. این بازارچه در محوطه‌ای به مساحت ۱۲۰۰۰۰ مترمربع دایر شده و عمده اقلام صادراتی آن کشمش، خرما و تخم گشنیز می‌باشد. این بازارچه دارای تأسیسات اداری برای کارکنان بازارچه و گمرک و مرزبانی و همچنین سوله و انبار و باسکول ۶۰ تنی می‌باشد. اقلام عمده صادراتی آن شامل تخم کشنیز، نخود خام، خرما، آلو بخارا، عناب و شکلات است.
- **بازارچه مرزی پیشین:** این بازارچه در زمینی به مساحت ۹۰۰۰ مترمربع در ۱۵ کیلومتری بخش پیشین از توابع شهرستان سرباز و در مقابل روستای ردیک پاکستان قرار گرفته است. فعالیت تجاری این بازارچه از سال ۱۳۷۵ آغاز شده و دارای مجموعه اداری، دو سوله به مساحت ۲۱۵۰ مترمربع به عنوان انبار و یک دستگاه باسکول ۶۰ تنی می‌باشد. اقلام عمده صادراتی آن عبارت‌اند از کنسرو جات، نخود خام، ضایعات آهن، شکلات، نمک، گچ
- **بازارچه مرزی میلک:** این بازارچه در مرز افغانستان واقع شده و در راستای اهداف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایجاد شده است. از اهداف مهم این بازارچه رسمی کردن مبادلات میان ایران و افغانستان، ایجاد اشتغال برای مردم بومی، بالا بردن درآمد آنان از طریق تبادل کالا، جلوگیری از قاچاق کالا و مواد مخدر، حفظ ثبات و امنیت مرزی منطقه، همکاری با نیروی انتظامی و بهبود مسائل اجتماعی و فرهنگی مردم این منطقه می‌باشد. این بازارچه در مجاورت روستای میلک و در جوار

رودخانه مرزی مشترک پریان و در نزدیکی شهر زرنج افغانستان قرار دارد. بازارچه میلک در حال حاضر دارای ۷ دستگاه سوله (انبار)، غرفه‌های تجاری و ساختمان اداری بازارچه، گمرک، پاسگاه انتظامی و باسکول ۶۰ تنی می‌باشد و از این رو یکی از مجهزترین بازارچه‌های سطح استان است. پل ابریشم (میلک) به‌منظور رونق تجاری و بازرگانی و ترانزیت کالا در جوار بازارچه مرزی میلک افتتاح و پس از بهره‌برداری مورد استفاده تجار و بازرگانان قرار گرفته است. اقلام عمده صادراتی آن عبارت‌اند از سیب‌زمینی، گوجه‌فرنگی، سیمان سفید، پمپ آب، کنسرو لوبیا، کولر آبی، نمک، کلمن آب، قیر، زغال‌سنگ، یخچال و غیره

- **بازارچه مرزی کوهک:** این بازارچه در ۵ کیلومتری روستای کوهک از توابع بخش بم پشت سراوان در محدوده فنس کشی شده و از سال ۱۳۷۵ فعالیت تجاری خود را آغاز کرده است. همچنین در آن سوی مرز نیز کشور پاکستان مبادرت به ساخت گمرک و تأسیسات مورد نیاز نموده است. این بازارچه در محوطه‌ای فنس کشی شده به مساحت ۱۰ هکتار ایجاد شده و از امکانات آب، برق و تلفن برخوردار است. اقلام عمده صادراتی آن شامل نخود خام، گریس، خرما، آهن قراضه، پارافین می‌باشد.
- **بازارچه مرزی جالق:** این بازارچه در ۱۵ کیلومتری بخش جالق در زمینی به مساحت ۱۰ هکتار با تأسیسات ساختمان اداری-تجاری به مساحت ۱۲۸۱ مترمربع دو واحد یک هزار متری سوله به‌عنوان انبار با تأسیسات آب، برق، باسکول ۶۰ تنی از نیمه دوم سال ۱۳۸۵ شروع به فعالیت نموده است. اقلام عمده صادراتی آن نوشابه و خرما می‌باشد.
- **بازارچه مرزی گمشاد:** این بازارچه در روستای گمشاد واقع در بخش میانکنگی واقع شده و در ماه‌های پایانی سال ۱۳۸۶ راه‌اندازی و شروع به فعالیت نموده است. اقلام عمده صادراتی آن رب گوجه‌فرنگی، شکلات، کیک، نوشابه، آب‌لیمو است.
- **بازارچه مرزی ریمدان:** این بازارچه در حوزه شهرستان چابهار واقع گردیده و در سال ۱۳۸۴ فعال گردید. برای افزایش مبادلات تجاری ایران و پاکستان، مرز ریمدان در ۱۲۰ کیلومتری شرق چابهار حرف اول را می‌زند. ریمدان نزدیک‌ترین و امن‌ترین مسیر برای ترانزیت کالا از دو بندر کراچی (بزرگ‌ترین شهر تجاری پاکستان) و گوادر (مدرن‌ترین بندر پاکستان) به ایران و کشورهای آسیای میانه است. ریمدان همچنین نقطه اتصال چابهار و گوادر است. تعداد زیادی از مردم بلوچستان پاکستان سالانه برای سفرهای زیارتی و سیاحتی به ایران سفر می‌کنند که باز هم مرز ریمدان به سبب نزدیکی حرف اول را در تردد جهان گردان و زائران دارد. اقلام عمده صادراتی پیاز، آهن قراضه، سیب‌درختی است.

بحث و ارائه یافته‌ها

پس از مطالعات و انجام مراحل پژوهش و مصاحبه‌ها نهایتاً به‌منظور اولویت‌بندی پرسشنامه قیاسی زوجی تدوین و نتایج به شرح ذیل به دست آمد:

نتایج حاصل از ترکیب FAHP و ویکور فازی

برای اولویت‌بندی عوامل با تکنیک‌های مذکور ابتدا با نظرخواهی از خبرگان جامعه آماری پژوهش نتیجه گرفته شد تا اولویت‌بندی بر اساس سه معیار (زمان انجام یا تأثیر عامل، میزان اثربخشی عامل، میزان کارایی عامل) اولویت‌بندی انجام گیرد بدین منظور برای وزن دادن به معیارها از تکنیک AHP فازی و برای اولویت‌بندی از تکنیک ویکور فازی بهره بردیم که در ادامه به شرح نتایج می‌پردازیم:

جدول ۳- وزن معیارها به‌منظور اولویت‌بندی

رتبه	نام معیار	نوع معیار	وزن معیار
۲	زمان بر بودن	منفی	۰,۲
۱	میزان اثربخشی	مثبت	۰,۴
۱	میزان کارایی	مثبت	۰,۴

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

همان‌طور که از جدول بالا مشخص است بر اساس هدف، اثربخش بودن رتبه یک را به خود اختصاص داده است. رتبه‌های بعدی به ترتیب به هزینه‌بر بودن تعلق می‌گیرد. برای محاسبات ویکور نیز از طیف فازی زیر استفاده شده است:

جدول ۴- طیف فازی

کد	عبارت کلامی	L	M	U
۱	خیلی کم	۰	۰	۰,۲۵
۲	کم	۰	۰,۲۵	۰,۵
۳	متوسط	۰,۲۵	۰,۵	۰,۷۵
۴	زیاد	۰,۵	۰,۷۵	۱
۵	خیلی زیاد	۰,۷۵	۱	۱

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

اولویت‌بندی عوامل مدیریتی مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان به روش ویکور فازی

جدول ۵- عوامل مدیریتی

عوامل مدیریتی
ریسک‌پذیری مسئولین
نظارت دقیق
ارزیابی عملکرد
شفافیت در عملکرد
مدیران بومی

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

انتخاب بهترین گزینه

با توجه به مقادیر S ، R و Q مربوط به گزینه‌ها که به صورت نزولی مرتب شده‌اند تصمیم گرفته می‌شود. برای تصمیم‌گیری دو شرط بررسی و بر اساس این دو شرط سه حالت به وجود می‌آید که بر اساس آن تصمیم گرفته می‌شود:

الف) شرط ۱: شرط مزیت قابل قبول

اگر $A(1)$ و $A(2)$ به ترتیب اولین و دومین گزینه برتر بر اساس مقدار Q و n بیانگر تعداد گزینه‌ها باشد، رابطه زیر برقرار باشد.

$$Q(A(2)) - Q(A(1)) \geq 1/n - 1 \quad \text{رابطه (۱)}$$

ب) شرط ۲: شرط ثبات قابل قبول در تصمیم‌گیری

گزینه $A(1)$ باید حداقل در یکی از گروه‌های R و S به عنوان رتبه برتر شناخته شود. حالت‌هایی که پیش می‌آید:

حالت ۱: زمانی که شرط اول برقرار نباشد، مجموعه‌ای از گزینه‌ها به صورت رابطه زیر به عنوان گزینه‌های برتر انتخاب می‌شوند:

$$A(1), A(2), \dots, A(M) = \text{گزینه های برتر}$$

بیشترین مقدار M با توجه به رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$Q(A(M)) - Q(A(1)) < 1/n - 1 \quad \text{رابطه (۲)}$$

حالت ۲: زمانی که تنها شرط دوم برقرار نباشد دو گزینه $A(1)$ و $A(2)$ به عنوان گزینه‌های برتر انتخاب می‌شوند.

حالت ۳: اگر هر دو شرط برقرار بود گزینه‌ای که کمترین مقدار Q را دارد به عنوان بهترین گزینه انتخاب خواهد شد. نحوه پذیرش شرط‌ها در جدول زیر آمده است.

جدول ۶- بررسی پذیرش شرط‌ها

شرط اول	عدم پذیرش
شرط دوم	-
حالت انتخابی	حالت اول

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بنابراین گزینه‌های مدیران بومی، نظارت دقیق، ارزیابی عملکرد، به عنوان گزینه‌های نهایی انتخاب می‌شوند.

اولویت‌بندی عوامل زیرساختی مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان به روش ویکور فازی

جدول ۷- عوامل زیرساختی

عوامل ساختاری
امکانات رفاهی
راه مواصلاتی
سهولت رفت آمد
انبار استاندارد
پارکینگ استاندارد
توسعه فیزیکی بازارچه

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

انتخاب بهترین گزینه

جدول ۸- انتخاب بهترین گزینه

شرط اول	عدم پذیرش
شرط دوم	-
حالت انتخابی	حالت اول

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بنابراین گزینه‌های انبار استاندارد، راه مواصلاتی، سهولت رفت‌وآمد، امکانات رفاهی، پارکینگ استاندارد به‌عنوان گزینه‌های نهایی انتخاب می‌شوند.

اولویت‌بندی عوامل فرهنگی-اجتماعی مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان به روش ویکور فازی

جدول ۹- عوامل فرهنگی-اجتماعی

عوامل فرهنگی-اجتماعی
تعاونی‌ها
سطح سواد مرزنشینان
توزیع برابر منافع
روحیه مشارکتی
فقرزدایی از روستاهای مرزی
آموزش قوانین تجارت به مردم
روابط با مردم کشور هم‌جوار
بومی‌گزینی در کارکنان
کاهش مهاجرت مرزنشینان
اشتغال‌زایی بانوان

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

انتخاب بهترین گزینه

جدول ۱۰- انتخاب بهترین گزینه

شرط اول	عدم پذیرش
شرط دوم	-
حالت انتخابی	حالت اول

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بنابراین گزینه‌های بومی‌گزینی در کارکنان، روحیه مشارکتی، توزیع برابر منافع، اشتغال‌زایی بانوان، آموزش قوانین تجارت به مردم، روابط با مردم کشور هم‌جوار، به‌عنوان گزینه‌های نهایی انتخاب می‌شوند.

اولویت‌بندی عوامل سیاسی-امنیتی مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان به روش ویکور فازی

جدول ۱۱- عوامل سیاسی-امنیتی

عوامل سیاسی-امنیتی
ثبات سیاسی کشور همسایه
کاهش دید نظامی در بازارچه
کاهش قاچاق
عدم محدودیت مبادله
تأثیرات امنیتی فرا منطقه‌ای
ایجاد امنیت توسط بسیج محلی
برخور محترمانه نیروهای امنیتی
بیمه کردن غرفه‌ها

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

انتخاب بهترین گزینه

جدول ۱۲- انتخاب بهترین گزینه

شرط اول	عدم پذیرش
شرط دوم	-
حالت انتخابی	حالت اول

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بنابراین گزینه‌های ثبات سیاسی کشور همسایه، کاهش قاچاق، عدم محدودیت مبادله، ایجاد امنیت توسط بسیج محلی، کاهش دید نظامی در بازارچه، برخور محترمانه نیروهای امنیتی به عنوان گزینه‌های نهایی انتخاب می‌شوند.

اولویت‌بندی عوامل اقتصادی-سرمایه‌ای مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان به روش ویکور فازی

جدول ۱۳- عوامل اقتصادی-سرمایه‌ای

عوامل اقتصادی-سرمایه‌ای
برتر بودن درآمد بازارچه
صادرات کالاهای روستاییان
راه‌اندازی صنایع کوچک
راه‌اندازی خرده‌فروشی
تسهیلات کم بهره
عدم نیاز به سرمایه بالا
تقویت رویکرد صادراتی
تغییر در قیمت مورد نیاز مرزنشینان
اختصاص بودجه بر اساس عملکرد

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

انتخاب بهترین گزینه

جدول ۱۴- انتخاب بهترین عوامل اقتصادی-سرمایه‌ای

شرط اول	عدم پذیرش
شرط دوم	-
حالت انتخابی	حالت اول

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بنابراین گزینه‌های صادرات کالاهای روستاییان، راه‌اندازی خرده‌فروشی، راه‌اندازی صنایع کوچک، برتر بودن درآمد بازارچه، به عنوان گزینه‌های نهایی انتخاب می‌شوند.

اولویت‌بندی کلی ابعاد

جدول ۱۵- ابعاد کلی تحقیق

ابعاد کلی
عوامل مدیریتی
عوامل زیرساختی
عوامل فرهنگی-اجتماعی
عوامل سیاسی-امنیتی
عوامل اقتصادی-سرمایه‌ای
(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

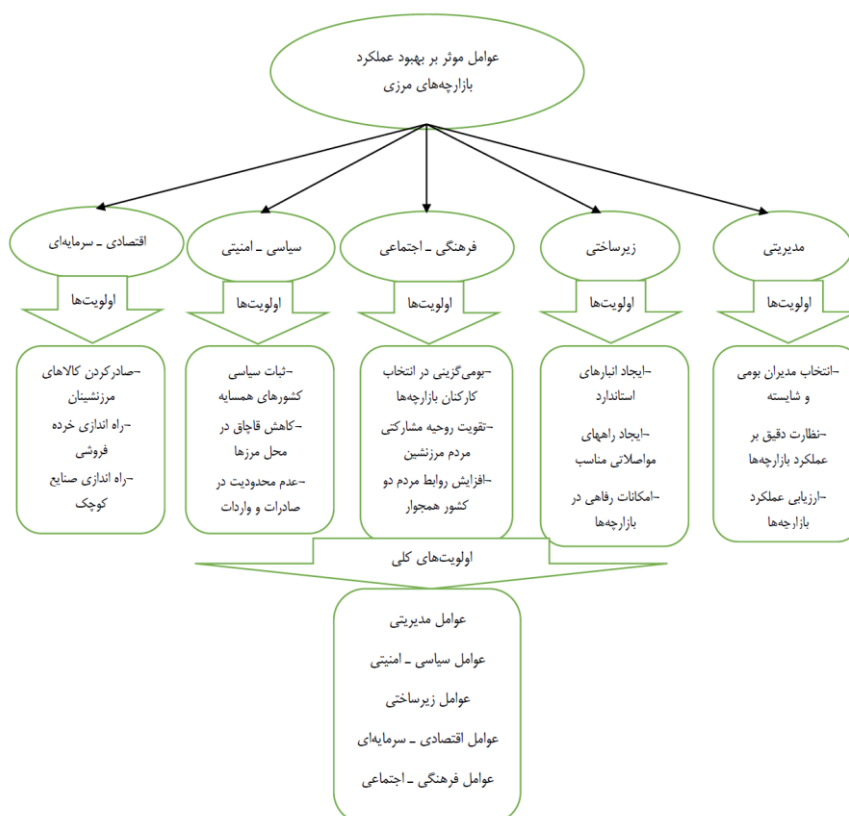
انتخاب بهترین گزینه

جدول ۱۶- انتخاب بهترین گزینه

شرط اول	عدم پذیرش
شرط دوم	-
حالت انتخابی	حالت اول

(یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۳)

بنابراین گزینه‌های عوامل مدیریتی، عوامل سیاسی-امنیتی، عوامل زیرساختی، عوامل اقتصادی - سرمایه‌ای، عوامل فرهنگی - اجتماعی به‌عنوان گزینه‌های نهایی انتخاب می‌شوند.
بنابراین مدل نهایی پژوهش به شرح ذیل بیان می‌گردد:

نمودار ۱ - مدل نهایی تحقیق حاضر

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

همان‌طور که استحضار دارید تجارت و بازرگانی به‌عنوان موتور محرکه جهت رسیدن به رشد اقتصادی پایدار در هر جامعه و کشوری می‌باشد؛ و در حال حاضر در کشور ایران و استان سیستان و بلوچستان که شکاف بزرگی از نظر دسترسی به فرصت‌ها و شاخص‌های

توسعه بین این استان و مرکز ایجاد شده است و بازتاب‌دهنده تهدیدات متعدد مخل امنیت پایدار ملی است باید تمامی پتانسیل‌های مرزی موجود در این استان را در جهت پویایی و کاهش این شکاف به کار گرفت. بازارچه‌های مرزی به‌عنوان نهادهایی مطرح هستند که قطعاً عملکرد مطلوب آن‌ها زمینه‌ساز تحرک و درآمد و رشد اقتصادی برای مردم مرزنشین می‌باشد. شاید اصلی‌ترین دلیل برای ایجاد و تاسیس بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان نیز کاهش همین شکاف بسیار عمیق از جبین استان بود و به‌عبارت‌دیگر برنامه‌ریزان سطح ملی و منطقه‌ای به‌منظور زدودن فقر و توسعه‌نیافتگی از سیمای زیبای استان سیستان و بلوچستان این بازارچه‌ها را تأسیس کردند اما متأسفانه باگذشت سالیان زیادی مشهود است که عملکرد و نتایج حاصل از فعالیت این بازارچه‌ها به‌دوراز اهداف تعیین‌شده است و انتظارات مردم و مسئولین برآورده نشده‌اند.

در همین جهت بود که پژوهشگر، با سؤال اصلی عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان کدام‌اند؟ به انجام این تحقیق اقدام نمود؛ شایان‌ذکر است که روش آمیخته (کیفی و کمی) و همچنین انجام مصاحبه‌های عمیق با مسئولین بومی بازارچه‌ها متناسب با اهداف این تحقیق انتخاب شدند که نتایج این پژوهش را به واقعیت‌ها و حتی‌الامکان دقیق بیان نمود. در این بین عوامل بسیار زیادی مطرح شد که به تفصیل در این تحقیق موردبررسی و تحلیل قرار گرفتند اما درمجموع همه عوامل در پنج بخش بسیار مهم ارائه شدند که عبارت بودند از: عوامل مدیریتی، عوامل زیرساختی، عوامل فرهنگی-اجتماعی، عوامل سیاسی-امنیتی و عوامل اقتصادی-سرمایه‌ای. در انتها نیز باهدف مهم، فرآیند اولویت‌بندی عوامل انجام پذیرفت که بر اساس سه معیار (میزان اثربخشی، میزان کارایی و زمان‌بر بودن) با تکنیک ویکور فازی اولویت‌بندی کردیم.

نتایج بخش اول بیانگر این است که عوامل مدیریتی و زیرساختی تأثیرگذارترین عوامل می‌باشند. نتایج اولویت‌بندی نشان می‌دهد که عوامل مدیریتی و نحوه صحیح مدیریت در بازارچه‌های مرزی و ایجاد زیرساخت‌های اصلی نسبت به سایر عوامل اولویت دارند که این نتیجه نیز تا حدودی نشان داد اهمیت بعد مدیریت در عملکرد بازارچه‌ها بسیار مهم است و این موضوع نیز با تمام مصاحبه‌های انجام شده نیز هم‌راستا می‌باشد. این نتیجه نشان‌دهنده اهمیت مدیریت درست بازارچه‌ها می‌باشد بنابراین توصیه می‌شود برای اداره کردن مؤثرتر و بهتر بازارچه‌های مرزی در استان سیستان و بلوچستان از مدیران کاربلد و باتجربه بومی استفاده شود و اگر در این بخش بتوانیم بازارچه‌های مرزی استان را درست و صحیح اداره کنیم و مدیران بومی و باتجربه و آشنا با فرهنگ و قومیت منطقه را به کار بگماریم بسیاری از این بازارچه‌ها از حالت کنونی خارج شده و تحول درستی ایجاد می‌شود. نتیجه این قسمت از تحقیق با نتایج پژوهش‌های احمدی و همکاران (۱۳۹۸) و سعدی محمدی (۱۴۰۱) هم‌راستا و دارای همگرایی است و صحنه نتایج آن‌ها را به‌مثابه تأییدکنندگی می‌رساند.

بحث بعدی نیز مسائل زیرساختی هست که به‌عنوان مؤثرترین عوامل شناخته‌شده‌اند و این نیز از مشکلات عدیده این استان است که این نتیجه نیز با تمام پژوهش‌های قبل از جمله تحقیق سعدی محمدی (۱۴۰۱) همپوشانی دارد، تحقیق دیگری نیز به این موضوع اشاره کرده است که در پیشینه پژوهش بیان شد که احمدی و همکاران (۱۳۹۸) و سنتور (۲۰۱۸) نیز در تحقیق خود بر بحث زیرساخت‌ها تأکید ویژه داشتند و با نتایج تحقیق حاضر نیز همگرایی مثبت ایجاد کردند. بحث اول در رابطه با بحث راه‌های استان است که سرمایه‌گذاران برای جابجایی بار اقلام خود از محل بازارچه‌های مرزی با مشکلات بسیار زیادی روبه‌رو هستند و مجبور هستند به دلیل نبود جاده‌های ترانزیتی باره‌ای خود را تکه‌تکه کرده و با ماشین‌های سبک ارسال کنند که این باعث شده هم ریسک سلامت بار بالا برود و هم‌زمان تحویل بار به تعویق بیفتد که خود انگیزه سرمایه‌گذاران را کاسته و استقبال از بازارچه‌های مرزی را کاهش می‌دهد.

از مسائل دیگر زیرساختی نیز می‌توان به نبود پارکینگ و امکانات رفاهی در بازارچه‌ها اشاره کرد که باز به‌نوبه خود مشکلات زیادی را برای کارکنان بازارچه و همچنین برای صاحبان غرفه‌ها و مشتریان آنان ایجاد کرده است. راننده و کارگری که نتواند در محل بازارچه حتی یک ناهار ساده بخورد و یا یک آب‌خنک و گوارا بنوشد قطعاً سخت راضی خواهد شد جهت انجام کار به بازارچه‌های مرزی برود. متأسفانه در استان سیستان و بلوچستان حتی یک بازارچه نداریم که امکانات رفاهی داشته باشد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود تمامی بازارچه‌ها از نظر امکانات رفاهی مجهز شوند و راه‌های مناسب مواصلاتی ایجاد شوند. همچنین نبودن پارکینگ‌های ایمن با توجه به نقطه صفر مرزی بودن وسایل نقلیه را مورد خطر و در ریسک زیادی قرار می‌دهد و ماشین برای بارگیری نمی‌تواند چند روز توقف کند

که این نیز مسئله مهمی برای سرمایه‌گذاران و غرفه‌داران است؛ و سایر امکانات و مشکلاتی که موجود هستند باعث شده است تا بازارچه‌های استان سیستان و بلوچستان نتوانند کارایی درستی داشته باشند؛ بحث امنیت و کاهش خطر و ریسک نیز از مباحث مهم مرزها می‌باشد که می‌توان گفت مورد مشترک تمام پژوهش‌های پیشین است که در این مورد تمام تحقیقات و پژوهش‌های انجام گرفته در این حیطه با هم همگرایی مثبت دارند و هرکدام گوشه‌ای از عوامل امنیتی را در تحقیق خود نمایان نموده بنابراین نتایج این بخش از پژوهش نیز نشان‌دهنده و تأییدکننده نتایج تمام تحقیقات پیشین است؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود جهت رفع این مسائل و مشکلات از مرزنشینان منطقه برای همکاری در جهت برطرف کردن این مشکلات بهره ببرند و مسئولان امر بدین منظور اقدامات لازم را انجام دهند. بنابراین اگر این مسائل که تأثیرگذار بر مسئله امنیت و عوامل اقتصادی هستند برطرف شوند امید است تا در آینده‌ای نزدیک رونق بازارچه‌ها و مناطق مرزی استان سیستان و بلوچستان را به نظاره بنشینیم.

همچنین در بخش دوم اولویت‌بندی نیز که بر اساس سه معیار مذکور انجام گرفت باز این عوامل مدیریتی و سیاسی - امنیتی و زیرساختی بودند که در رتبه‌های اول قرار گرفتند. عوامل مدیریتی به‌عنوان اثربخش‌ترین و کاراترین عوامل که در کمترین زمان ممکن می‌توان برای بهبود عملکرد بازارچه‌ها آن‌ها را بکار گرفت و یا تغییر داد شناخته شده هستند. برای این منظور نیز پیشنهاد می‌شود تا نهادهایی مرکب از مسئولین توسعه روستایی و معتمدین منطقه جهت هماهنگی و نظارت بر اداره بازارچه‌های مرزی ایجاد شوند و بر عملکرد مدیریت بازارچه‌ها نیز نظارت دقیق داشته باشند. بر شخصی پوشیده نیست که عوامل فرهنگی - اجتماعی یک پروسه زمان‌بر و به نسبت کارایی و اثربخشی آن‌ها مطابق با نتایج پژوهش در اولویت نیستند و نتایج این پژوهش نیز آن‌را بیان نموده است. کارهای زیربنایی فرهنگی - اجتماعی گرچه در اولویت این رتبه‌بندی قرار ندارند اما به‌رحال بر بهبود عملکرد بازارها مؤثرند و بدین منظور نیز پیشنهاد می‌شود تا نمایشگاه‌های بومی محلی در ایامی از سال برگزار شوند و امکان بازدید برای مردم دو کشور در کمال آرامش نیز فراهم شود.

در نتایج اولویت‌بندی مشخص شد تأثیرگذارترین عوامل که بر سایر عوامل مؤثر هستند عوامل زیرساختی - مدیریتی هستند بنابراین متناسب با این نتیجه به‌دست آمده از پژوهش حاضر پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

- تأسیس انبارهای استاندارد و پارکینگ‌های مناسب در محیط بازارچه‌های مرزی
- ایجاد امکانات رفاهی و اسکان برای استراحت و سکونت مراجعه‌کنندگان در محل بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان
- راه‌اندازی و ایجاد راه‌های ترانزیتی مواصلاتی به‌منظور سهولت و سرعت در حمل کالاهای مبادلاتی از طریق بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان
- در نتایج پژوهش حاضر که عوامل شناسایی شده به روش ویکورفازی اولویت‌بندی شدند عوامل مدیریتی به‌عنوان مؤثرترین عوامل مطرح شدند که پیشنهادهای زیر متناسب با این نتیجه ارائه می‌شوند:
- بخشی از اداره امور بازارچه‌ها به مردم محلی و مرزنشین سپرده شود تا با تجربه و توانایی خود در ارتباط با اجتماع در جهت بهبود عملکرد بازارچه‌ها مفید عمل کنند.
- ایجاد نهادهایی مرکب از مسئولین و معتمدین محلی به‌منظور نظارت بر عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان.
- انتخاب مدیران شایسته و بومی به‌منظور بهبود در عملکرد بازارچه‌های مرزی استان.
- همچنین یکی از دسته عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان دسته عوامل فرهنگی - اجتماعی بوده است که پیشنهادهای زیر برای تأثیر بیشتر این عوامل بر عملکرد مثبت بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان ارائه می‌شود:
- برگزاری نمایشگاه‌های بومی و محلی در ایامی از سال و امکان بازدید از این نمایشگاه‌ها برای مردم دو کشور همسایه در کمال آرامش و امنیت.
- تشویق مردم مرزنشین برای همکاری و مشارکت در امورات بازارچه‌های مرزی در استان سیستان و بلوچستان.
- تحقیق حاضر به‌صورت کلی انجام شده است و پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مطالعه موردی جدایی انجام گیرد و تک‌تک بازارچه‌ها را به‌صورت جدا از هم بررسی کرده و مدلی جهت برون‌رفت از این حالت رکودی را متناسب با شرایط هر بازارچه به‌صورت جدا ارائه دهد.
- پیشنهاد می‌شود نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات مشابه سایر استان‌ها قیاس شده و تفاوت‌ها و تشابهات موجود ارائه گردد.

- تحقیقی تحت عنوان عوامل مؤثر بر همکاری مردم محلی برای اداره بازارچه‌ها به صورت قوم نگارانه انجام شود و نتایج ارائه گردد.
- تحقیق دیگری تحت همین عنوان و با جامعه آماری بیشتر و بزرگ‌تری انجام شده و نتایج با نتایج مذکور قیاس شود.

منابع

- احمدی، عبدالمجید؛ و ویسی، فرزاد. (۱۳۹۶). تحلیلی بر تأثیر راهکارهای اصلاحی مدیریت بازارچه مرزی در بهبود سطح توسعه اقتصادی- اجتماعی نواحی روستایی پیرامون (مطالعه موردی: بخش خاو و میرآباد شهرستان مریوان). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۶(۲)، ۱۷۱-۱۹۰. <https://doi.org/10.22067/jrrp.v6i2.59032>
- احمدی، منیژه؛ سلیمی سبحان، محمدرضا؛ دهقانی، ندا؛ و جهانسوزی، مهری. (۱۳۹۸). اثرات بازارچه‌های مرزی موقت در امنیت اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی مرزنشین (روستاهای مرزنشین شهرستان مریوان). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۷(۲۷)، ۱۰۱-۱۲۲. http://pogra.jrl.police.ir/article_93656.html?lang=en
- اسماعیل‌زاده، خالد. (۱۳۹۲). ارزیابی اثرات ایجاد بازارچه‌های مرزی بر توسعه اقتصادی روستاهای پیرامون آن‌ها: مورد مطالعه دهستان تنور. پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان.
- اسماعیل‌زاده، خالد. (۱۳۹۸). بازارچه‌های مشترک مرزی مکانیسمی برای سالم‌سازی اقتصاد مناطق مرزنشین و توسعه همکاری‌های منطقه‌ای. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی سندج.
- اکبرپور، محمد؛ عبادی نژاد، سیدعلی؛ و کردی، زهرا. (۱۳۹۸). تأثیر بازارچه‌های مرزی تمرچین بر توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی. فصلنامه علمی علوم و فنون مرزی، ۸(۱)، ۱۶۵-۱۹۳. DOR:20.1001.1.25384090.1398.8.1.7.8
- بیات کوهسار، فاطمه؛ محمدی، رضا؛ و گزمه، علیرضا. (۱۳۹۵). بررسی نقش بازارچه‌های مرزی در امنیت، اشتغال و توسعه‌ی مناطق مرزی (مطالعه‌ی موردی: بازارچه‌ی مرزی میلک زابل). پژوهش نامه مطالعات مرزی، ۴(۳)، ۱-۲۴. http://bss.jrl.police.ir/article_17534.html
- پاشالو، احد؛ زهدی گهرپور، محمد؛ دلشادزاد، جلیل؛ و پاشالو، احمد. (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی آثار بازارچه‌های مرزی در توسعه نواحی مرزی (بازارچه‌های مرزی رازی و سرو). فصلنامه علمی علوم و فنون مرزی، ۳(۹)، ۹۱-۱۲۰. http://bst.jrl.police.ir/article_18425.html
- تقوایی، مسعود؛ احمدیان، مهدی؛ و علی زاده، جابر. (۱۳۹۱). تحلیل فضایی و سنجش توسعه یافتگی دهستان‌های شهرستان میاندوآب با استفاده از مدل تاپسیس فازی. برنامه ریزی فضایی، ۱(۳)، ۱۳۱-۱۵۴. https://sppl.ui.ac.ir/article_15909.html
- ثقفی، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه اقتصادی استان خراسان جنوبی. پژوهش نامه مطالعات مرزی، ۵(۱)، ۱-۱۲. http://bss.jrl.police.ir/article_17547.html
- جلالیان، حمید؛ و نعیم آبادی، نازنین. (۱۳۹۹). توسعه اقتصادی روستاهای مرزی با تأکید بر بازارچه‌ها (مورد مطالعه: مرز باشماق مریوان). مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی، ۱(۱)، ۷۹-۹۴. doi: 10.29252/gsma.1.1.79
- جهانی دولت‌آبادی، اسماعیل. (۱۳۹۷). بررسی تأثیرات اقتصادی بازارچه‌های مرزی در توسعه مناطق مرزی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه سیستان و بلوچستان. رحیمی بروجردی، علیرضا. (۱۳۹۵). همگرایی اقتصادی ترتیبات تجاری منطقه‌ای و بازارهای مشترک، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
- زارع، ذکریا؛ عبده‌زاده، سیروان؛ و احمدی، هیوا. (۱۳۹۵). نقش بازارچه‌های مرزی در احساس امنیت روانی مرزنشینان استان کردستان مطالعه‌ی موردی: بازارچه‌های مرزی شهرستان بانه. پژوهش نامه مطالعات مرزی، ۴(۴)، ۱۶۳-۲۰۰. http://bss.jrl.police.ir/article_17546.html

References:

- Ahmadi, M. , Salimisobhan, M. , Dehghani, N. and Jansooz, M. (2019). Effects of temporary border frontier in economic and social security in rural areas (Villages in the frontier city of Marivan). journal of police Geography, 7(27), 101-122. http://pogra.jrl.police.ir/article_93656.html?lang=en [In Persian]
- Akbarpour, M. , Ebadinejad, S. A. and Kordi, Z. (2019). The Impact of Tamarchin Border Markets on the Economic and Social Development of Rural Areas (Case Study: West Azerbaijan Province). Border Science and Techniques, 8(1), 165-193. DOR:20.1001.1.25384090.1398.8.1.7.8 [In Persian]
- Balcilar, M., Demirer, R., Gupta, R., & Wohar, M. E. (2020). The effect of global and regional stock market shocks on safe haven assets. Structural Change and Economic Dynamics, 54, 297-308. doi: 10.1016/j.strueco.2020.04.004
- bayat kohsar, F. , mohammadi, R. and gazmeh, A. (2016). The Role of border markets in security, employment and development of border areas (Case Study: Milk Zabul border markets). journal of border studies, 4(3), 1-24. http://bss.jrl.police.ir/article_17534.html?lang=en [In Persian]
- Chandoevwt, W., Yongyuth, Ch., & Srawooth, P. (2020). Thailand cross border. economy, Thailand Development resource institute. https://cdri.org.kh/storage/pdf/The%20Cross-Border%20Economies%20of%20Cambodia,%20Laos,%20Thailand%20and%20Vietnam_1658114935.pdf
- Dikshit, R. (1995). Political geography. New Delhi: Tala Mc Grow-Hill.

- Dwivedi, R. L. (2018). Fundamentals of political Geography. Chaitanya Publishing house. <https://www.amazon.com/Fundamentals-Of-Political-Geography/dp/8122912028>
- Esmailzadeh, K. (2013). Evaluation of the Effects of Establishing Border Markets on the Economic Development of Surrounding Villages: A Case Study of Nenoar Rural District. Master's Thesis in Geography and Rural Planning, University of Zanjan. **[In Persian]**
- Esmailzadeh, K. (2019). Cross-Border Markets as Mechanisms for Sanitizing the Economy of Border Regions and Developing Regional Cooperation. Master's Thesis at Islamic Azad University of Sanandaj. **[In Persian]**
- Glassner, M., & Fahrner, C. (2019). Political Geography. John Wiley and Sons.
- Jahani Dolatabadi, E. (2018). Examining the Economic Impacts of Border Markets on the Development of Border Areas. Master's Thesis at Sistan and Baluchestan University. **[In Persian]**
- Jalaliyan, H. and Naimabadi, N. (2020). Economic Development of Border Villages with an Emphasis on Markets (Case study: Marivan-Bashmagh border). Geographical Studies of Mountainous Regions, 1(1), 79-94. doi: 10.29252/gsma.1.1.79 **[In Persian]**
- Kotkatvuori-Örnberg, J. (2016). Dynamic conditional copula correlation and optimal hedge ratios with currency futures. International Review of Financial Analysis, 47(C), 60–69. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/eee/finana/v47y2016icp60-69.html>
- Merton, G. L. (1999). Financial Engineering, (Tools & Techniques to Manage Financial Risk)"; Book Sale Co.
- Mousavi, M. N., Shirazi, S. A., Nasar-u.-Minallah, M., & Bayramzadeh, N. (2025). Introducing the Mousavi Primate City Index for Iran's Urban System assessment. GEOGRAPHY, ENVIRONMENT, SUSTAINABILITY, 18(1), 44–53. <https://doi.org/10.24057/2071-9388-2025-3218>
- Mousavi, M., Jafarpour Ghalehtimouri, K., & Bayramzadeh, N. (2025). Assessing social infrastructure in border areas from a city prosperity perspective: a case study of border townships in West Azarbaijan Province, Iran. Discov. Cities, 2(1), 1–20. <https://doi.org/10.1007/s44327-025-00057-3>
- Mousavi, M., Jafarpour Ghalehtimouri, K., Bagheri Kashkouli, A., & Bayramzadeh, N. (2024). Mitigating development barriers and addressing disparities in border cities of Iran: a comprehensive analysis of border provinces and influential factors. Geojournal, 89(4), 1–20. <https://doi.org/10.1007/s10708-024-11181-9>
- Niebuhr, A., & Stiller, S. (2020). Integration Effects in Border Regions-A survey of Economic theory and Empirical Studies" Hamburgisches welt – Wirtschafts – Archive (HwwA) Hamburg institute of international Economics, ISSN, 1608 –1616.
- Obaidullah, M. (2001). Ethics and Efficiency in Islamic Stock Markets. International Journal of Islamic Financial Services, 3. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/265755788_Ethics_and_Efficiency_in_Islamic_Stock_Markets
- Obaidullah, M. (2005). Islamic Financial Services. ResearchGate. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/266149378_Islamic_Financial_Services
- Pashaloo, A., Zohdi Goharpoor, M., Delshadza, J. and Pashaloo, A. (2014). Comparative Analysis of Border Markets in Border Areas' Development (Case Study: Razi and Sero Border Markets). Border Science and Techniques, 3(9), 91-120. http://bst.jrl.police.ir/article_18425.html?lang=en **[In Persian]**
- Rahimi Boroujerd, A. (2016). Economic Convergence of Regional Trade Arrangements and Customs Unions. First Edition, Tehran: Sarmad Publishing. **[In Persian]**
- Sachdeva, S., Bhatia, M., & Kalra, R. (2013). Behavioural Effect of Mutual Fund Investor's and Perception in Millenium City. Pacific Business Review International, 11(5). http://www.pbr.co.in/2013/2013_month/May/12.pdf
- Saghafi, M. (2017). The Border Market Effect On Economic Development In Southern Khorasan Province. journal of border studies, 5(1), 1-12. http://bss.jrl.police.ir/article_17547.html?lang=en **[In Persian]**
- Sakemoto, R. (2017). Do Precious and Industrial Metals Act as Hedges and Safe Havens for Currency Portfolios? Finance Research Letters. doi: 10.1016/j.frl.2017.09.011
- Sharig, N. (2007). Slamic Bonds (Sukuk): Its Introduction and Application. <https://www.iefpedia.com/english/wp-content/uploads/2009/09/ISLAMIC-BONDS-SUKUK-ITS-INTRODUCTION-AND-APPLICATION.doc>
- Taghvaei, M., Ahmadian, M. and Alizadeh, J. (2012). Spatialanalysis and development survey of districts in Miandoab County by Using Topsis-fuzzy model. Spatial Planning, 1(3), 131-154. https://sppl.ui.ac.ir/article_15909.html?lang=en **[In Persian]**
- Taylor, P. & Flit, C. (2020). Political Geography; England:Prentice Hall58
- Veysi, F. and Ahmadi, A. (2017). An Analysis of the Impact of the Management Reformation Strategies of Border Markets in Improving the Socio-Economic Development of Surrounding Rural Areas (Case Study: Khaw & Mirabad District in Marivan County). Journal of Research and Rural Planning, 6(2), 171-190. doi: 10.22067/jrrp.v6i2.59032**[In Persian]**
- Zare, Z., Abde zadeh, S. and Ahmadi, H. (2016). The Role Of Border Markets On The Psychological Security Of Border Settlers In Kurdistan Province (Case study: Border Market Baneh city and surrounding villages). journal of border studies, 4(4), 163-200. http://bss.jrl.police.ir/article_17546.html?lang=en **[In Persian]**